

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

באיזה אופן מברך העולה לתורה

(ל"ב א') **תנו רבנן:** (העולה לתורה) פותח ורואה, גולל ומברך, וחוזר ופותח וקורא, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: פותח ורואה, ומברך וקורא.

מאי טעמא דרבי מאיר? כדעולא. דאמר עולא: מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן? כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. הכא נמי כדי שלא יאמרו ברכות כתובין בתורה.

ורבי יהודה, תרגום איכא למיטעי (ואומר תרגום כתוב בתורה ואתו למיכתב תרגום בתורה), ברכות ליכא למיטעי (שהכל יודעים שאין ברכות כתובות בתורה).

אמר רבי זירא אמר רב מתנה: הלכה, פותח ורואה, ומברך וקורא (כר' יהודה).

שיטות הראשונים

פותח ורואה ומברך וקורא: פסקו כל הראשונים כרבי יהודה, וכהכרעת רבי זירא, שאין צריך לגלול אחר שמברך. והכלבו כתב, ועומד הקורא ופותח הספר לראות מה יקרא בו, וגוללו ומברך. יש אומרים שלא יגלול אותו, אלא פותח ורואה ומברך.¹ והשו"ע פסק כראשונים.²

כיצד עושה בברכה אחרונה של העולה לתורה: הרמב"ם כתב, שדווקא בברכה ראשונה אינו צריך לגלול כשמברך, אבל בברכה אחרונה גולל ואח"כ מברך.³ והרשב"א הסכים לדבריו. והר"ן תמה עליו, דטעמא דרבי יהודה שייך בתרוייהו.⁴ וכתב הכל בו, יש אומרים שיש לו להפך פניו, שלא יראו כאלו הברכות כתובות בתוכה. והשו"ע פסק כרמב"ם. והרמ"א כתב ככל בו, והוסיף שבברכה ראשונה יהפוך פניו לשמאלו.⁵

1. והב"ח ביאר דבריו בסברא ראשונה שכתב, שהיא על פי דברי תוספות, שמשמע שאף לרבי יהודה לכתחילה גוללו וסותמו קודם שיברך, ובדיעבד אין לחוש. ור' להלן בשם הביה"ל.

2. או"ח קלט, ד. וכתב הביה"ל (ד"ה ורואה), ודע שיש פוסקים שסוברים דאם רוצה לגלול ואח"כ לברך עדיף טפי (ור' משנ"ב, ס"ק יח, שזה הטעם של הרמ"א להפוך פניו לצד, משום החשש שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה); אלא דהלכה כרבי יהודה שאינו מחוייב לעשות כן. ועל פי זה נוהגין איזה מקומות שרואין וגוללין, ואח"כ מברכין. ונהרא נהרא ופשטיה. וגם ב'כף החיים' (אות כג) כתב בשם 'שער הכוונות' שישתכל בפסוק ואח"כ יכסה על ידי מפה של הספר תורה, ואז יברך. מקורות: כלבו (סי' כ). ור' עוד להלן.

3. וכתב בביאור הגר"א (קלט, ס"ק טו), והוא להדיא במסכת סופרים (יג,ח): חדא אמר: פותח ורואה וגולל ומברך. וחדא אמר: פותח ורואה ומברך. ומה טעם? דכתיב (נחמיה ח,ה) "וַיִּפְתַּח עֲזָרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל הָעָם כִּי מַעַל כָּל הָעָם הָיָה וּכְפָתְחוּ עִמָּדוֹ כָּל הָעָם." ומה כתיב בתריה, "וַיִּבְרַךְ עֲזָרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל..." וכו', וגולל ואומר ברוך וכו' אשר נתן לנו תורת אמת וכו'. עכ"ל. ור' פיסקה הבאה.

4. וביארו הב"י והגר"א (ס"ק טו), דסבירא ליה לרמב"ם דלא פליג רבי יהודה אלא בברכה לפני, משום טירחא דציבורא, שיצטרכו להמתין עד שיפתח שוב. אבל לאחר הקריאה, שבכל מקרה גולל (ר' פיסקה הבאה), עדיף לגלול לפני הברכה, שלא יאמרו שהברכה כתובה בו.

5. או"ח קלט, ד. הב"ח הביא דברי הרמ"א, וכתב, ולפענ"ד נראה הגון שיהא פתוח בשעת ברכה לגמרי, ולא יהפוך פניו כלל, דכך הוא דעת הפוסקים והגאונים המפורסמים, וכך אני נוהג. וכן במשנ"ב (ס"ק יט) כתב, שיש אחרונים שכתבו דהפיכת פניו אינו נכון, דמראה עצמו כאלו אינו מברך על מה שיקרא רק על מידי אחרינא דהא מסלק פניו ממנו. ויותר טוב להעצים עיניו שלא להסתכל בס"ת בשעת ברכה. מקורות: ר"ן (בחי'דושי'ו. וכן ברמזיה, יא ב ברי"ף). רמב"ם (הל' תפילה יב,ה). רא"ש (סי' יא). כלבו (סי' כ). תוספות (ל"ב א', ד"ה גוללו). רשב"א (שו"ת ח"ה, סי' ז).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

כיסוי ספר תורה בין גברא לגברא: כתב המרדכי, דמכאן משמע דספר תורה לא תהיה פתוחה בין גברא לגברא. והשו"ע כתב שנהגו לכסות. והרמ"א כתב שנהגו לגלול, ושכן עיקר.⁶

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת ספר תורה, סימן קלט)

ד. כל הקורים מברכים לפניו ולאחריו, ופותח הספר קדם שיקבר ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו ואחר כך יברך; ולאחר שקרא, גולל ומברך. **הגה:** ובשעה שמברך ברכה ראשונה יהפך פניו על הצד, שלא יהא נראה כמברך מן התורה (כל בו); ונראה לי דיהפך פניו לצד שמאלו.
ה. נהגו לכסות הכתב בסודר, בין גברא לגברא. (ובמדינות אלו נהגו שהיא מגלגלת בין גברא לגברא, וכן עקר).

הלוחות והבימות

(ל"ב א') אמר רבי זירא אמר רב מתנה: הלוחות והבימות, אין בהן משום קדושה.

שיטות הראשונים

הלוחות: רש"י כתב שיש מפרשים שהם עשויים לספרים שלנו שאינם עשויים בגליון. **בערוך** פירש, שהם גליוני ס"ת שלמעלה ושלמטה ושבין דף לדף.⁷ **הרמב"ם** כתב, "והלוחות שפותבין בהן לתינוק להתלמד - אין בהן קדושה." **ראב"ד** כתב שהמפטיר והמתרגם עומדים עליהם. **והר"ן** כתב שהיו משתמשים בהם להניח ספר תורה עליהם באקראי בעלמא, ולא היו מיוחדין לכך, ומשום כך אין בהם משום קדושה. וכן פירש **ריטב"א**.⁸

הבימות: רש"י פירש שהיו עושים למלך בפרשת המלך.⁹ **הרמב"ם** כתב שהם "הבימות שעומד עליהן אוהז הספר". **והר"ן** כתב שהיו משתמשים בהם להניח ספר תורה עליהם באקראי בעלמא. **והשו"ע** נקט **כרש"י** ו**כרמב"ם**.¹⁰

6. או"ח קלט,ה. דברי הרמ"א מיוסדים על מש"כ במסכת סופרים (הובא לעיל), 'וגולל בו', וכתב המג"א, שאף השו"ע סבירא ליה שמעיקר הדין יש לגלול, אבל נהגו לכסות קודם ברכה אחרונה. ובביאור הגר"א (ס"ק יח) כתב, שיש לדחות, דלעולם לדעת השו"ע אין לגלול בין גברא לגברא. ומה שכתוב במסכת סופרים שגולל ואח"כ מברך, היינו משום שהברייתות נשנו קודם התקנה שכל קורא מברך. וכמו שכתוב לעיל, כ"א ב', תנא: הפותח מברך לפניו, והחותר מברך לאחריה. אבל שאר הקרואים לא היו מברכים. ולכן גולל האחרון קודם שבירך, שהרי אין קוראים אחריו, ואין טירחא דציבורא. אבל בין גברא לגברא אין לגלול, משום טירחא דציבורא. מקורות: מרדכי (סו"ס תתלא). ור' עוד לעיל.

7. ותוספות הביאו פירושו, והקשו, דבפרק כל כתבי (שבת קט"ז א'), מיבעיא לן היכא דגייזי אי יש בהן קדושה אי לאו, ואמאי לא פשיט ליה מהכא.

8. שהלוחות והבימות הם של בית הכנסת להשתמש בהם שליח צבור או הדורשים וכיוצא בהם, ופעמים שמניחין עליו תורה בהם **דרך עראי, אבל אין עשייתן לכך**; ולפיכך אינם חשובים תשמישי קדושה, אלא כדין כלי בית הכנסת. ריטב"א. מקורות: ערוך (הו"ד בתוספות). תוספות (ד"ה הלוחות). רמב"ם וראב"ד (הל' תפילין יא,ד). ר"ן (יא ב ברי"ף). ריטב"א (ד"ה א"ר זירא).

9. ר' סוטה מ"א א'.

10. או"ח קנד,ז. יו"ד רפב,יד. מקורות: ר' לעיל.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אין בהם משום קדושה: כתבו כל הראשונים על פי הירושלמי, שאין בהם קדושת תשמיש ספר תורה, אבל יש להן קדושת בית הכנסת. וכן פסק השו"ע.⁴¹

הארון שעושים לספר תורה: כתבו הרא"ש והמרדכי על פי ירושלמי, שהארון וכל מה שעושים לס"ת, מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש, אפילו תשמיש דחול. וכן פסק השו"ע.⁴² וכתב בתרומת הדשן, ליישב בדוחק מנהג העולם שאין נזהרין אף בדברים שלא התנו, שבדברים שהרגילות להשתמש בהם, אמרינן לב בית דין מתנה עליהם.⁴³ והביאו הרמ"א.⁴⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת ספר תורה, סימן קנד)

ז. הבימה (פי' מקום גבוה), כגון בימה שהיו עושים למלך, אין בה קדושת ארון, אלא קדושת בית הכנסת.
ח. הארון וכל מה שעושים לספר תורה, מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש, אפילו דחול. הגה: ונהגו ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה, כגון: מטפחות של ספרים ושולחן שבבית הכנסת ומעילים של ספר תורה, וכתבו הטעם משום דכיון שנהגו כן, ואי אפשר לזהר, לב בית דין מתנה עליהם מעקרא, כדי שלא יבאו בני אדם לידי תקלה, ואף על גב דלא התנו כאלו התנו דמי. (תרומת הדשן סימן רע"ג ובית יוסף).

(יו"ד, הלכות ספר תורה, סימן רפב)

יד. הבימות שעומד עליהם האוחז הספר, אין בהם קדושת ספר תורה אבל יש בהם משום קדושת בית הכנסת.

גלילת ספר התורה

(ל"ב א') אמר רבי שפטיה א"ר יוחנן: הגולל ספר תורה, צריך שיעמידנו על התפר.⁴⁵

ואמר רבי שפטיה א"ר יוחנן: הגולל ספר תורה, גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים. וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ.

ואמר רבי שפטיה א"ר יוחנן: עשרה שקראו בתורה, הגדול שבהם גולל ספר תורה. הגוללו נוטל שר (כנגד כולן, דאמר ר' יהושע בן לוי: עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה, קיבל שר כנגד כולן).

אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: כל האוחז ספר תורה ערום (בלא מטפחת ס"ת), נקבר ערום בלא אותה מצוה.

א"ר ינאי בריה דרבי ינאי סבא משמיה דרבי ינאי רבה: מוטב תיגלל המטפחת, ואל יגלל ס"ת (בתוך המטפחת).

41. או"ח קנד, מקורות: רא"ש (סי' יא). וכן ר' לעיל.

42. וכתב בביה"ל (ד"ה הארון), וכל שכן שאר תשמישי קדושה, כמו תיק של תפילין, מהני בהו תנאה.

43. וכל מאן דיהיב כי הני מילי לבית הכנסת, אדעתא דחבר העיר וגדולי הציבור יהיב, ולכן מתנה שלא יחול קדושה עליהו כלל. וכי האי גוונא אמרינן בפ' קמא דשבועות (י"א א') דלב ב"ד מתנה עליהם, אתמדין שלא הוצרכו לצורכי צבור שלא יחול עליהם קדושת הגוף. ופירש רש"י שם דאכל מידי דצבור בית דין נותנין לב. ולאו דוקא כי התם דגבי תמידים דידעו בית דין דודאי יותירו בכל שנה, כדפרש"י התם, אלא אפילו במידי דלאו ודאי, אלא דרגיל להיות לב ב"ד מתנה עליהם, כדמוכח התם.

44. או"ח קנד, ח. מקורות: ירושלמי (פרק בני העיר, הלכה א). רא"ש (סי' יא). מרדכי (ריש פרקין, סי' תתכ). תרומת הדשן (סי' רעג).

45. רש"י פירש, כנגד התפר, ששם ראוי להדקו יפה. ורי"ף ורא"ש (סי' יב) פירשו, שאם יקרע, יקרע התפר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

גוללו מבחוץ: רש"י פירש, שאם הוא גולל הספר לבד, והספר על ברכיו, גוללו מהצד החיצוני כלפי פנים, שלא ייפול לארץ. הר"ן פירש שמדובר בשניים, אחד אוחזו והשני גוללו, ותהא הכתיבה כלפי הגולל, ולא כלפי מי שאוחז הס"ת. ובשם אחרים כתב, שאם רוצה לגוללו לעניין אחר, והוא נתון בתיק, יוציאו מהתיק ויגלו, שלא יקרע. והרא"ש כתב, כשהספר עומד לפניו יהפך הכתב אליו, ויתחיל לגולל מבחוץ.¹⁶ והשו"ע סתם, והרמ"א נקט לשון הרא"ש.¹⁷

מהדקו מבפנים: רש"י פירש, שיהדק מהצד הפנימי על החיצון, שלא יסתיר הכתב בזרועותיו, שמצוה להראות הכתב לעם, כמבואר במסכת סופרים. ורבינו חננאל פירש, שכשקושר מטפחת סביב הס"ת, יהיא הקשר מבפנים, כלפי הכתב.¹⁸ וכן פירש הרא"ש. וכ"כ הרמ"א.¹⁹

הגדול שבהם גולל ספר תורה: כתב בעל העיטור, שיש מי שמפרש גדול שבבית הכנסת.²⁰ ויש מי שמפרש גדול מהקוראים.²¹ וכן פסק השו"ע.²²

מהי הגלילה: כתב ריא"ז, שהגולל הוא הממציא הקריאות שצריכין לקרוא בהן, ושכן ביאר רי"ד. וכתב שיש מפרשין, שהוא הגולל אותו לכורכו במטפחת. וכן כתב הרמב"ם **"והאחרון, שגולל ספר תורה - נוטל שקר כנגד הכל"**.²³

כל האוחז ספר תורה ערום: כתב המרדכי, דהני מילי בסתם ידיים. אבל אם נטל ידיו, ולא הסיח דעתו, לא קפדינן. והאגודה כתב בשם תוספות, שאפילו סמוך לנטילה קאמר שאסור. ועוד כתב, לאו דווקא ס"ת, אלא הוא הדין שאר כתבי הקודש אסור ליגע בהם בלא מטפחת. והשו"ע סתם דלא כמרדכי. והרמ"א הביא דברי האגודה לגבי שאר כתבי הקודש, וכתב שלא נהגו כן, וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו. ובס"ת, גם אם נטל אסור.²⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת ספר תורה, סימן קמז)

א. אסור לאחז ספר תורה ערום, בלא מטפחת. הגה: ויש אומרים דהוא הדין שאר פתבי קדש (אגדה ותוס' פ"ק דשבת). ולא נהגו כן, וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו; ובספר תורה, אפלו בכהאי גוונא אסור (דברי עצמו אגדה).
גדול שבאותם שקראו בתורה, גולל; ורגילים לקנותו בדימים יקרים, לחבב המצוה. הגה: יש אומרים אם המעיל בצד אחד פשתן ובצד אחד משי, צריך להפך המשי לצד הספר ולגלל (מרדכי סוף מגלה), ולא נהגו כן (בית יוסף סי' קכ"ג). ואין לגלל במפה

16. בביאור דבריו האריך הב"י בכמה אנפי.

17. או"ח קמז, ד.

18. שאם יהיה מאחריו, כשיפתח הס"ת יהיה צריך להופכו על הכתב להתיר הקשר, ואין זה דרך כבוד.

19. או"ח קמז, ד. מקורות: ר"ח (הו"ד בתוספות). תוספות (ד"ה גוללו). ר"ן (יא ב ברי"ף). רא"ש (סי' יב).

20. ומה שאמר 'עשרה שקראו בתורה, הגדול שבהם גולל', עשרה לאו דווקא. והר"ן כתב, כיון שאין קורין בתורה בפחות מעשרה, נקט עשרה.

21. ועשרה דנקט, דווקא: שבעה שקראו בתורה, ומתרגם, ומפטיר, ושליח ציבור.

22. או"ח קמז, א. אבל בביאור הגר"א (ס"ק ג) כתב, שפירוש קמא עיקר, שהגדול שבבית הכנסת גולל, אע"פ שלא קרא בתורה. וכן פסק המשנ"ב (ס"ק ו), וכתב שכן פשט המנהג.

23. והמשנ"ב (קמז, א, ס"ק ה) כתב שהגולל הוא מה שאנו קוראים היום 'הגבהה', שהוא עיקר הגולל. מקורות: ריא"ז (הלכה ה, סעי' ג). רמב"ם (הל' תפילה יב, יח).

24. או"ח קמז, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק א), וכל זה דווקא כשאין צורך; אבל כשיש צורך לתיקון הס"ת, היכא דלא אפשר, רשאי. וטוב שייטול ידיו תחילה. מקורות: מרדכי (סי' תתלד). אגודה (שבת פרק א, אות כ).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

- הקרועה, אם יש לו אחרת (מהרי"ל). ואין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצרף הדיוט, וע"ל סי' קנ"ג (אגדה מס' מנחות ותשובת מהרי"ל סי' קי"ד ובית יוסף ורשב"י).
- ג. הגולל ספר תורה, יעמידנו כנגד התפר, כדי שאם יקרע, יקרע התפר.
- ד. הגולל ספר תורה, גולל מבחוץ; וכשהוא מהדקו, מהדקו מבפנים. הגה: פרוש פשהספר עומד לפניו, יהיה הפתב נגד פניו ויתחיל לגלל מבחוץ, ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף המטפחת בפנים, שפשיבא לקרות בו ימצא ההדוק בפנים ולא יצטרך להפך הספר תורה (טור והרא"ש סוף פ' בני העיר); ונראה דכל זה מירי פשאחד עושה כל הגלילה, אבל עכשו שנוהגים שהאחד מגביה ואחד גולל, הכתב יהיה נגד המגביה, וכן נוהגים כי הוא עקר הגולל והאוחז הספר תורה.
- ה. מוטב תגלל המטפחת סביב הספר תורה ולא יגלל הספר תורה פשכורכו במטפחת.
- ו. הגולל ספר תורה בתוך התיק, טועה.

מצות קריאת פרשיות התורה בשבתות ומועדים

"וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל", מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו.

תנו רבנן: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום; הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג.

גרסין בירושלמי (פרק ד הלכה א):

משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה, בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד, שנאמר: "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל". עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה, בשני ובחמישי ובשבת במנחה.

שיטו הראשונים

ציבור שביטלו קריאה בשבת: כתב באור זרוע, שאם עברה שבת ולא קראו הפרשה הראויה לאותה שבת, יקראו לשבת הבאה עם הפרשה הראויה לאותה שבת, ואל יבטלוה. ואין אומרים בזה עבר זמנו בטל קרבנו.²⁵ וכן פסק הרמ"א.²⁶

25. כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיעה לעם מצות וחוקים. ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה, לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו, וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות. וראיה לדבר, שאם יארע יום טוב בשבת ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב, הלא מיד בשבת הסמוכה ליו"ט חוזר למקום שפסק, ולא אמרינן הואיל ונדחית תדחה. אור זרוע. עיי"ש עוד.

26. או"ח קלה.ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ו), **ואם ביטלו כמה שבתות**, יש אומרים דאין לקרות בשבת הבאה כי אם הסדרה האחרונה הסמוכה לזו, ויש אומרים דצריך להשלים בצבור כל הסדרות שביטלו. ומביאור הגר"א משמע דסבירא ליה כדעה הראשונה (מדמדמה לה להשלמת התפלה, ושם הלא קיימא לן בסי' ק"ח, דאין משלימין אלא תפילה הסמוכה לה). עוד דן בביה"ל (ד"ה אס), אם אפילו בביטלו במזיד נמי משלימין. וכתב, דמביאור הגר"א דנסיב טעמא דהאי דינא מדין תפילה, משמע לכאורה דדווקא בשוגג, כמו תפילה שאין לה תשלומין במזיד. מקורות: אור זרוע (ח"ב, הלכות שבת, סי' מה).

בעושהי"ת
מסכת: מגילה |
פרק: ד | דף: ל"ב

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת ספר תורה, סימן קלה)

ב. ... הגה: אם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בצבור, לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השנייה לאותה שבת (אור זרוע) ועין לקמן סי' רצ"ב (רפ"ב לענין הוספה).

הדרן עלך בני העיר

וסליקא לה מסכת מגילה